

3. Вознесенська О., Мова Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті : науково-виробниче видання. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.

4. Папуша В. Психологічні особливості прояву тривожності в дітей різного віку. *New pedagogical thought*. 2024. № 2 (118). С. 25–30.

5. Козлюк О. А., Руденко Н. М. Особливості розвитку тривожності дошкільників у системі дитячо-батьківських взаємин. *Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 36. С. 131–145.

6. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ : Освіта, 1998. 255 с.

7. Максименко Д. С. Різноманітне дитинство: ігротерапія, казкотерапія, ізотерапія, музикотерапія. *Практична психологія*. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 192 с.

8. Міщенко М. П., Хавіна І. В. Психологічні особливості страхів і тривожності у дітей дошкільного віку. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Харків : НТУ «ХП», 2017. Вип. 46 (50). С. 18–31.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-39>

**Ташматов В. А.,**

*кандидат психологічних наук, доцент,*

*доцент кафедри психології*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**Єгорова В. Є.,**

*студентка факультету психології, політології та соціології*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ВІДМІННІСТЬ ПСИХІКИ ВИЩИХ ПРИМАТІВ ВІД ІНШИХ ТВАРИН**

**Анотація.** У статті проаналізовано відмінності психіки вищих приматів порівняно з іншими тваринами. Розкрито їхні когнітивні та соціальні здібності, здатність до навчання, наслідування, використання знарядь праці та елементарного самоусвідомлення. Підкреслено роль соціального середовища у формуванні поведінки та розвитку психічних процесів, що наближає приматів до людини.

**Ключові слова:** вищі примати, психіка тварин, когнітивні здібності, соціальна поведінка, самоусвідомлення.

## **Tashmatov V., Yehorova V. Difference between the psyche of higher primates and other animals**

**Summary.** The article examines the key differences in the mental activity of higher primates compared to other animals. It highlights their cognitive and social abilities, capacity for learning, imitation, tool use, and basic self-awareness. The role of social environment in shaping behavior and mental processes is emphasized, demonstrating the evolutionary proximity between primates and humans.

**Key words:** higher primates, animal psyche, cognitive abilities, social behavior, self-awareness.

**Вступ.** Вищі примати займають особливе місце у світі тварин завдяки своїй розвиненій нервовій системі, високому рівню інтелекту та складним формам соціальної поведінки. Вони демонструють здатність до навчання, наслідування, використання знарядь праці та елементарного спілкування, що свідчить про наявність складної психічної організації. Порівняння психіки вищих приматів з іншими тваринами має важливе значення для розуміння еволюційних шляхів розвитку свідомості, мислення та емоційної сфери. Вивчення цих відмінностей допомагає з'ясувати, як відбувався перехід від інстинктивної поведінки до свідомої діяльності.

Аналіз психіки вищих приматів дозволяє простежити етапи формування розумової діяльності, соціальних емоцій та комунікативних здібностей, які є основою для виникнення людської свідомості. У сучасних умовах зростає інтерес до міждисциплінарних досліджень, що поєднують зоопсихологію, когнітивну етологію, нейронауку й антропологію. Такі дослідження не лише розкривають еволюційні механізми розвитку психіки, а й сприяють формуванню гуманного ставлення до тварин і розумінню єдності живої природи.

Проблема полягає у визначенні специфічних відмінностей психічної діяльності вищих приматів порівняно з іншими тваринами. Незважаючи на значну кількість досліджень у галузі зоопсихології, питання межі між інстинктивною поведінкою та елементарними формами свідомої діяльності залишається відкритим. Науковці досі дискутують щодо того, наскільки психічні процеси приматів – сприймання, пам'ять, мислення, емоції – можна вважати аналогами людських.

Психіка вищих приматів є результатом еволюційного розвитку, що забезпечив формування складних форм поведінки, навчання та спілкування. Вони здатні до наслідування, використання знарядь праці, запам'ятовування та елементарного мислення. Дослідження В. Келлера, Н. Ладигіної-Котс, К. Лоренца показали, що поведінка приматів має когнітивний характер і залежить від соціального середовища. У групах формуються взаємини, що ґрунтуються на співпраці, лідерстві та

комунікації, що наближає їхню психічну діяльність до людської. Отже, психіка вищих приматів розвивалася під впливом біологічних і соціальних факторів, що визначили її складність і відмінність від інших тварин.

**Мета дослідження** полягає у комплексному вивченні психічної діяльності вищих приматів, визначенні їхніх когнітивних, соціальних та пізнавальних здібностей і порівнянні цих особливостей з психікою інших тварин для розуміння еволюційних передумов розвитку складної поведінки та свідомості.

Вищі примати, до яких відносять шимпанзе, горил, орангутанів і бонобо, характеризуються високим рівнем когнітивних та соціальних здібностей, що виводить їхню психіку на значно складніший рівень у порівнянні з більшістю представників тваринного світу.

Однією з ключових особливостей психіки приматів є складна організація пізнавальних процесів. Вони здатні до сприймання та аналізу інформації, формування короткочасної та довготривалої пам'яті, навчання через досвід і наслідування [2]. У багатьох видів спостерігається здатність до використання знарядь праці, розв'язання простих логічних задач і навіть проявів елементів планування поведінки. Такі здібності свідчать про наявність у приматів когнітивних процесів, які не обмежуються інстинктивною поведінкою та рефlekсами.

Соціальна організація груп приматів формує специфічні психологічні процеси. У групах розвиваються ієрархічні структури, взаємодопомога, лідерство, емпатія та елементи співпраці [1]. Соціальна взаємодія стимулює розвиток комунікативних навичок, складних форм спостереження за поведінкою інших і адаптивної регуляції власної поведінки залежно від контексту. Це наближає психічну діяльність приматів до людської, особливо у сфері емоційних та когнітивних процесів.

Психічні функції приматів демонструють високий рівень гнучкості та пластичності. Вони здатні до творчого використання предметів, адаптації до нових умов, прогнозування наслідків своїх дій і проявів елементарної самоусвідомленості. Експерименти з дзеркалами показують, що деякі види приматів здатні розпізнавати себе, що є індикатором розвитку самосвідомості – функції, характерної для людини.

Психічна діяльність приматів формується під впливом взаємодії біологічних та соціальних чинників [3]. Біологічна основа, зокрема високий розвиток кори головного мозку, забезпечує можливості для складної когнітивної діяльності. Соціальне середовище групи стимулює розвиток адаптивних стратегій поведінки та навчання через спостереження за іншими членами групи. Така взаємодія факторів

визначає унікальність психіки приматів і створює передумови для формування складних пізнавальних і соціальних навичок.

**Висновки.** Вищі примати займають особливе місце серед тварин завдяки поєднанню високого рівня когнітивних та соціальних здібностей. Їхня психіка характеризується розвиненими пізнавальними процесами, здатністю до навчання, наслідування, використання знарядь праці, планування дій та елементарного мислення. Взаємодія біологічних і соціальних чинників формує унікальні риси психіки приматів, забезпечуючи гнучкість, адаптивність та здатність до самоусвідомлення. Дослідження цих особливостей не лише поглиблює наше розуміння еволюційних механізмів розвитку психіки, але й сприяє формуванню гуманного ставлення до тварин та усвідомленню місця людини у системі живої природи.

### **Список використаних джерел:**

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навч. посіб. МВС України. Київ, 2015. 320 с.
2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.
3. Шевців М. В. Зоопсихологія з основами етології : підручник / М. В. Шевців, М. М. Філоненко. К. : Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-40>

**Ташматов В. А.,**

*кандидат психологічних наук, доцент,*

*доцент кафедри психології*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**Шматко Д. О.,**

*студентка факультету психології, політології та соціології*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

### **ТИПИ ПРИСТОСУВАННЯ ДО ЗМІН НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ТВАРИН**

**Анотація.** У роботі розглянуто основні типи пристосувань тварин до змін навколишнього середовища: морфологічні, фізіологічні, поведінкові та когнітивні. Підкреслено їхній взаємозв'язок та роль у забезпеченні виживання видів в умовах екологічних змін. Актуальність